

DOI 10.31651/2524-2660-2019-4-108-112

ORCID 0000-0003-3568-9971

КАЛИНИЧ Марія Василівна,

аспірантка кафедри педагогічних наук, освітнього і соціокультурного менеджменту,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: marie_kalynych@ukr.net

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті розглядається проблема ролі мотиваційного компоненту в процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Обґрунтовано значимість перекладацької діяльності в сучасних умовах.

Підкреслюється важливість міжмовної комунікації у налагодженні культурних, економічних, соціальних, політичних зв'язків між державами, що забезпечує більш повне розуміння особливостей та специфіки розвитку інших народностей та націй у світовому масштабі.

Наголошується на значенні вивчення іноземних мов, що значно сприяє процесам глобалізації, притаманним сучасному розвитку людської цивілізації.

Концентрується увага на тому, що велику потребу в перекладах і перекладачах викличе подальше поширення міжнародних контактів, обмін в галузі культури, спорту, туризму, проведення різних міжнародних форумів, зустрічей і переговорів в численних міжнародних, урядових і неурядових організаціях.

Наводяться результати анкетування та соціологічного опитування студентів, щодо їх мотивації з вибору професії перекладача і приходить до висновку, що на розвиток мотивації студентів до навчання і оволодіння професією перекладача впливає рівень організації навчального процесу, технології та методики, застосування інтерактивних методів та педагогічних прийомів, що значно розширюють зацікавленість та інтерес студентів до вивчення мов та перекладацьких дисциплін зокрема.

Ключові слова: компетентнісний підхід; перекладацька діяльність; мотивація; професійна компетентність; компетенції; художній стиль; інноваційні методи.

Постановка проблеми. В епоху глобалізації економіки та інтенсивного розвитку міжкультурних зв'язків у багатьох сферах політичного, суспільного і культурного життя країн світу, особливого значення набуває проблема формування професійної компетентності у майбутніх лінгвістів-перекладачів, як однієї із професій сучасності, що користується великим попитом. З давніх часів перекладацька діяльність була притаманна представникам інших професій, оскільки знання інших мов потребували кур'єри, дипломати, посланці країн, громадські діячі, які тим самим доносили до своїх співвітчизників традиції і звичаї різних країн, їх культуру, а також зовнішню і внутрішню політику інших держав.

Тобто перекладацька діяльність, сприяючи спілкуванню різних людей та культур, уособлює в собі місію міжкультурної комунікації і перекладач, в даному випадку, є транслятором ідей з одного суспільства, з однієї культури в іншу. У ХХІ столітті зростає значимість міжкультурної комунікації завдяки інтенсивному розвитку відносин між державами, що в цілому призвело до посилення мотивації до вивчення іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні перекладач відіграє значну роль в суспільстві, оскільки міжкультурна комунікація необхідна також і для інтенсивного обміну технічною та науковою інформацією, досягненнями в галузі культури, робочим ресурсом для підвищення мобільності людей. В.Н. Комісаров зазначає, що «Велику потребу в перекладах і перекладачах викличе подальше поширення міжнародних контактів, обмін в галузі культури, спорту, туризму, проведення різних міжнародних форумів, зустрічей і переговорів... в численних міжнародних організаціях, урядових і неурядових» [1, с. 4]. На думку І.С. Алексєєвої «... перекладач - це фахівець, що володіє двома мовами в ситуації підвищеної складності. Тому що будь-яка ситуація спілкування, де є нерівноправність партнерів - це ситуація підвищеної складності, а якщо партнери не в рівній мірі володіють основним засобом спілкування - мовою (тобто не знають іноземної мови), вони не рівноправні» [2, с. 12]. Таким чином фахова підготовка майбутніх перекладачів повинна передбачати високий рівень знання іноземних мов та ряд інших важливих, як особистісних так і соціальних якостей, і в першу чергу, високу мотивацію студентів до вивчення іноземних мов. Питанням мотивації студентів до навчальної діяльності присвячені дослідження багатьох психологів (Н. Комусова, Н.В. Кузьміна, Г.Я. Левіна, А.К. Маркова, Н.Д. Миколаїва, Г.А. Томілова, В.Н. Успенського, В.А. Якуніна та ін.). Н.М. Симонова зазначає, що мотивація навчання є складною системою і включає, крім конкретних мотивів також емоції, індивідуально-типологічні характеристики, фактори, пов'язані з внутрішньою активністю особис-

тості та специфікою іноземної мови; предмети і фактори, обумовлені особистістю викладача як організатора навчальної діяльності [3, с. 65]. Також всі дослідники визнають важливу роль мотивації саме в підготовці до майбутньої професійної діяльності (А. Алхазішвілі, С.Т. Григорян, Н.В. Вітт, І.М. Мейдель, Р.М. Рівес, І. Бертран, Ф. Брессон та ін.). При формуванні у студентів професійної компетентності проблема мотивації відіграє значну роль, оскільки її вважають стрижнем особистості і яку інтерпретують, як динамічну тенденцію (С.А. Рубінштейн), смислоутворюючий мотив (О.М. Леонтьєв), домінуюче ставлення (В.Н. Мясищев), основну життєву спрямованість (Б.Г. Ананьєв), внутрішню позицію особистості (А.І. Божович). На думку Н.В. Комусової, мотивація – це результат внутрішніх потреб людини, її інтересів і емоцій, цілей і завдань, наявність мотивів, спрямованих на активізацію її діяльності [4, с. 6]. К.К. Платонов, розглядає мотив як психічне явище, що спонукає особистість до діяльності і це може бути і як короткочасний психічний процес, а також і як певна властивість особистості, що визначає її спрямованість [5, с. 123]. Розглядаючи різноманітні класифікації мотивацій, привертає увагу класифікація Н. Пейсахова, який поділяє всі навчальні мотиви на професійні, утилітарні, мотиви соціальної ідентифікації та навчально-пізнавальні [6, с. 88]. П.М. Якобсон акцентує увагу на таку форму мотивації як від'ємна, оскільки саме вона запобігає виникненню неприємностей, пов'язаних з незадовільним відношенням особистості до навчання. Крім цього вчений виділяє також мотивацію, не пов'язану повністю з навчанням, але як ту, що має позитивний характер, оскільки визначає подальший успішний шлях особистості, а також мотивацію, яка закладена в самому процесі навчання і основу якої становлять зацікавленість та намагання особистості пізнати нове [7].

Метою нашого дослідження є визначення мотиваційної сфери у студентів-перекладачів до своєї майбутньої професії та в процесі їх фахової підготовки в контексті компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування професійної компетентності студентів забезпечується шляхом компетентнісного підходу, який розглядається як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості. Вперше такий підхід до освіти почали розробляти в середині минулого століття у Великобританії.

Слід зазначити, що на початковому етапі даний підхід формувався не в проблематиці освітянського напрямку, а суцільно як замовлення соціальної сфери, яка б мала забезпечити таку систему якості підготовки фахівців, що відповідає б потребам сучасного світового ринку праці. Таким чином, компетентнісний підхід в широкому розумінні – це намагання привести у відповідність потреби особистості інтегрувати себе в діяльність суспільства, а також як потреба суспільства використати потенціал кожної особистості для забезпечення свого економічного та соціально-культурного розвитку.

Щодо освітнього процесу, на думку Н.А. Селезньової, «використання компетентнісного підходу сприятиме подоланню традиційних когнітивних орієнтацій в освіті та призведе до нового бачення змісту освіти, її методів та технологій».

А.В. Хуторський розглядає компетентнісний підхід, як дієвий засіб подолання протиріччя між засвоєнням теоретичних знань та труднощами їх застосування на практиці для вирішення конкретних задач та проблемних ситуацій. Такої ж думки притримується і ряд інших вчених (В.В. Давидов, І.Я. Лернер, В.В. Краєвський, М.М. Скаткін), які вказують на компетентнісний підхід, як орієнтацію особистості на засвоєння певних знань, вмінь та навичок, що є запорукою ефективної професійної діяльності, оскільки професійна компетентність базується, в першу чергу, на параметрах особистості, на виконанні виробничих завдань та діяльності, а також управлінні результатами діяльності. Ми підтримуємо думку Т.Г. Федоренко [8], яка вважає, що професійна компетентність – це категорія, яка має універсальний характер, оскільки вона включає в себе професіоналізм, майстерність, креативні здібності, високий інтелект та культурно-моральні цінності особистості. Це професійно значимі знання, вміння і навички, професійна позиція, які безпосередньо пов'язані з мотивацією до професійної діяльності. Аналізуючи та вибудовуючи професійну компетентність майбутніх перекладачів, і художньої літератури зокрема, ми розглядаємо це поняття як інтегральну категорію, яка включає особистісні якості людини (професіоналізм, соціальна активність), суму знань, вмінь і навичок (результати та зміст навчання), здібності фахівця (до розвитку та саморозвиток, вміння діяти і адекватно реагувати на ситуації соціальної та професійної взаємодії), досвід (когнітивний досвід), які дозволяють майбутньому перекладачу ефективно виконувати свої професійні обов'язки.

В результаті цього у студентів формуються професійні компетенції, що визначають готовність фахівців до подальшої виробничої діяльності і неабияке значення в цьому процесі відіграє саме мотиваційна сфера, що спонукала їх до вибору даної професії, зокрема лінгвіста-перекладача. Опитування студентів лінгвістичного факультету Черкаського державного технологічного університету в кількості 112 осіб, що проводилось в формі анкетування бакалаврів та магістрів показало, що більшість студентів (58%) серед мотивів вступу на фах перекладача назвали «бажання добре знати мови», «набути достатньо вмінь та навичок для подальшої кар'єри», «любов до вивчення мов», «маю природні здібності до цієї роботи», 18% – «подолання мовного та культурного бар'єру при спілкуванні з іншомовними друзями», 11% – «для роботи в зарубіжних компаніях», 6% – «для подорожей і ознайомлення з культурою інших країн», 5% – «це цікаво, престижно», і навіть – «відповідальна професія, яка змушує відчувати себе весільним».

При цьому на питання, хто вплинув на вибір професії перекладача більшість студентів (72%) вказали, що це був свідомий та осмислений вибір, батьки (12%), вчителі, знайомі (8%). На питання, що приваблює в професії перекладача відповіді студентів розподілились так: 11% – грошовий заробіток, 36% – намір зробити кар'єру по роботі, 5% – досягнення соціального престижу та поваги, 6% – задоволення від процесу перекладу та його результатів, 42% – можливість більш повної самореалізації в професії перекладача.

Як бачимо більшість студентів (78%) прагнуть досягти в своїй професії кар'єрного зростання та більш повної самореалізації своїх вмінь, навичок та здібностей, що корелює з наступним запитанням, щодо тих якостей, яких вимагає від людини професія перекладача. На першому місці студенти поставили «знання, бажання та вміння навчатись, логічне мислення, освіченість, схильність до вивчення мов, компетентність, добру пам'ять» – 58%; «комунікабельність, вміння працювати з людьми, відкритість, терпимість, уважність, зосередженість» – 36%; «відповідальність, зібраність, розвинуте мовне чуття, стресостійкість, працьовитість, зусилля» – 6%. При цьому магістри також вказали на чіткість мислення, наявність логіки, вміння мислити різнобічно, ерудованість, ініціативність, постійне самовдосконалення, добре розвинений мовний апарат, великий лексичний запас.

Студенти реально оцінюють ті якості, якими має володіти майбутній перекладач,

а тому в процесі навчання намагаються плекати ці якості в собі, розуміючи, як ми бачимо, їх значимість для майбутньої професійної діяльності. Відповідаючи на питання, що саме не приваблює студентів в професії перекладача значний відсоток (35%) вказали на перевтому, (12%) – на відсутність умов для творчості, (35%) – часте контактування з людьми, (15%) – «робота не відповідає моєму характеру». То ж, як бачимо, не завжди здібності студентів корелюють з їх рисами характеру, що може в майбутньому накласти певний негативний відбиток на їх професійну сферу. На питання чи добре студенти знають свої здібності, які необхідні для перекладацької діяльності майже всі (96%) відповіли, що знають досить або дуже добре.

Отримуючи відповіді на твердження, що професія перекладача користується повагою серед знайомих, рідних та друзів студентів вони зазначили, це тому що, «це солідно знати багато мов», «допомагає людям зрозуміти багато повсякденних речей», «в нашій країні знати мови дуже незвично та рідко», «поважають мій вибір», «дуже престижно знати декілька мов», «високооплачувана професія». Але при цьому на питання про те, чи відома їм значимість для суспільства їх майбутньої професії незначна кількість студентів (19%) відповіли, що скоріш ні, чим так, що свідчить про їх деяку обмеженість щодо преференцій професії перекладача поряд з її престижем та складністю.

В процесі опитування ми сконцентрували увагу студентів на їх відношенні саме до перекладу художніх творів, що має певну специфіку та особливості в порівнянні з іншими стилями. На питання в чому відмінність перекладу художнього твору від інших стилів більшість студентів (62%) відмітили складність та важкість такого перекладу, а також необхідність наявності високого лексичного професіоналізму у перекладача (38%), необхідного для того, щоб «образ твору мовою перекладу чинив на читача такий же ефект та вражав, як першотвір». При цьому студенти зауважили, «що не кожен перекладач зможе перекласти художній твір, оскільки до цього має бути хист через стилістичну забарвленість, яку потрібно передати, а також знання стилю письменника, іншомовних метафор, гіпербол, сарказму, нормативної та ненормативної лексики, описів, оригінальних виразів, приказок та ін.».

Вказуючи на відмінності, студенти розглядають художній стиль «як образи, а всі інші стилі – це логіка, чіткість, витриманість, кліше, відсутність образів». При цьому перекладача, студенти розглядають як

постать «митця, який повинен знати та відчувати творчість та історичну епоху життя автора твору». В зв'язку із цим, відповідаючи на питання, якому б стилю перекладу ви віддали перевагу, художній стиль, як один із найскладніших, обрали лише 16% студентів, мотивуючи це тим, що це «вільний стиль, де є свобода дії і слова в тексті для збереження стилістики твору». Таким чином в результаті нашого опитування ми прийшли до висновку, що на розвиток мотивації студентів до навчання і оволодіння професією перекладача впливає рівень організації навчального процесу, який має бути спрямований на бажання студентів самовдосконалюватись, пізнавати нове з метою покращення та здійснення своїх мрій, щодо подальшого благополуччя в своєму житті та кар'єрі. На думку студентів це багато в чому залежить від організації навчального процесу у навчальному закладі, а саме: технології та методів навчання в процесі освоєння студентами основ перекладацької майстерності, формування їх професійної компетентності та створення умов для їх всебічного розвитку шляхом освоєння професійно-освітньої програми за фахом.

Відповідаючи на питання, які методи навчання найкраще вплинули на становлення вашої фахової компетентності 62% студентів вказали на тренінги, заняття з носіями мови, використання аудіо та відеоматеріалів, (12%) – здійснення синхронного та послідовного перекладів, метод асоціацій, (18%) – робота в перекладацькій кабінці, презентації, прослуховування аутентичних діалогів, переклад без підготовки. Тобто використання новітніх інноваційних методів навчання сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі перекладу та розкриттю їх можливостей та потенціалу.

Наші дослідження узгоджуються з думками інших вчених і, зокрема, Є. Тесли, який підкреслює, що при цьому необхідно виявляти і розробляти сприятливі умови формування професійної спрямованості, до яких він відносить: використання засобів, що збуджують інтерес до знань як до мотивів пізнавальної діяльності; застосування методів активізації пізнавальної діяльності студентів; створення на заняттях ситуацій, що вимагають наявності більш широких знань, ніж ті, якими вони володіють; розгляд конкретних прикладів з професійного життя, що вимагають застосування отриманих знань на практиці; самостійне читання студентами наукової, методичної, художньої літератури з її подальшим аналізом на заняттях; прищеплення

навичок самоосвіти; створення ситуації успіху в навчанні і практичній діяльності [9].

Все це активно впливає на процес формування професійної компетентності студентів і розвиває в них самостійність мислення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, професійна спрямованість є найважливішим мотиваційним фактором, яким визначається навчальна мотивація студентів до навчального процесу. Розвиток позитивної мотивації, як при виборі професії, так і до навчання і оволодіння професією, забезпечується тісним взаємозв'язком особистісних цілей та різних форм навчальної мотивації.

Список бібліографічних посилань

1. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. М.: ЭТС, 2004. 424 с.
2. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. Санкт-Петербург: Союз, 2001. 288 с.
3. Симонова Н.М. Мотивация и ее роль при овладении иностранным языком в языковом вузе. *Психология и методика обучения устной речи в языковом вузе. Сборник научных трудов МГПИИЯ им М. Тореза.* М.: МГПИИЯ, 1979.
4. Комусова Н.В. Развитие мотивации к овладению профессией в период обучения в вузе: автореф. дис. ... канд. психологич. наук. Л., 1983. 16 с.
5. Платонов К.К., Голубев Г.Г. Психология. М.: Высшая школа, 1977. 247 с.
6. Пейсахов Н.М., Шевцов М.Н. Практическая психология. Казань: Изд-во Казанского университета, 1991. 119с.
7. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. М., 1969.
8. Федоренко Т.Г. Понятие «профессиональная компетентность» в современных исследованиях. *Актуальные проблемы образования и культуры в контексте XII века.* Владивосток: Изд-во ДВГТУ, 2009. С. 63–66.
9. Тесля Е. Будущее «педагога-технолога». *Высшее образование в России.* 2000. №3. С. 93–98

References

1. Commissarov, V.N. (2004). Modern Translation Studies. Moscow: ETS, 424 p. (in Rus.)
2. Alekseeva, I.S. (2001). Professional training of translators. St. Petersburg: Soyuz, 288 p. (in Rus.)
3. Simonova, N.M. (1979). Motivation and its role in mastering foreign language in a language university. *Psychology and method of oral speech teaching in a language university. Collection of scientific works of Maurice Thorez Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages.* Moscow. (in Rus.)
4. Komusova, N.V. (1983). In the Development of Motivation to Master a Profession During the Period of Study at the University ((Ph.D Dissertation). Theses. Leningrad. 16 p. (in Rus.)
5. Platonov, K.K., Golubev, G.G. (1977). Psychology. Moscow: Higher School, 247 p. (in Rus)
6. Peisakhov, N. M., Shevtsov, M.N.(1991). Practical Psychology. Kazan: University of Kazan. 119 p. (in Rus.)
7. Jacobson, P.M.(1969). Psychological problems of motivation of human behavior. Moscow. (in Rus.)
8. Fedoenko, T.G. (2009). The Concept of "Professional Competence" in Modern Research. *Current Problems of Education and Culture in the Context of the 12th Century.* Vladivostok: FESTU. 63-66. (in Rus.)
9. Tesla, E. (2000). Future of "teacher-technologist". *Higher education in Russia.* 3, 93–98 (in Rus.)

KALYNYCH Mariia,

Postgraduate Student of Pedagogical Sciences, Educational and Socio-cultural Management Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

**THE ROLE OF MOTIVATION IN THE PROCESS OF FORMING FUTURE TRANSLATORS
PROFESSIONAL COMPETENCE**

Summary. *The article deals with the role of the motivational component in the process of forming the professional competence of future translators. The importance of translation activity in modern conditions is substantiated. The importance of inter-linguistic communication in the establishment of cultural, economic, social and political ties between states is emphasized, which provides a better understanding of the peculiarities and specifics of the development of other nationalities and nations worldwide. The importance of foreign languages learning is emphasized which greatly contributes to the processes of globalization inherent in the modern development of human civilization.*

The author emphasizes that the great need for translations and translators will cause further expansion of international contacts, exchanges in the fields of culture, sports, tourism, various international forums, meetings and negotiations in numerous international, governmental and non-governmental organizations. There is an impressive list of literary sources and scientists who devote their researches to this issue and reveal the essence of the motivational component in the process of formation of professional competence in their works. The author notes that motivation is the result of the internal needs of a person, his interests and emotions, goals and tasks, and the existence of motives aimed at intensifying his activities. The article also addresses issues of the essence of the competent approach and states that this approach

ensures the individual orientation to acquisition of certain knowledge and skills, which is the key to effective professional activity.

On this basis, the author emphasizes the definition of professional competence, considering it as a universal category, as it includes professionalism, skill, creative abilities, high intelligence and cultural and moral values of the personality, as well as professionally significant knowledge and skills, a professional position that is directly related to professional activity motivation.

The author gives the results of the questionnaire and sociological survey of students regarding their motivation for choosing the profession of translator and concludes that the development of students' motivation to learn and master the profession of translator is influenced by the level of organization of the educational process, technology and methodology, application of interactive methods and pedagogical techniques which greatly increase students' interest in the study of languages and translation disciplines in particular. The author pays attention to the peculiarities of fiction translation and the motivational orientation of students to this type of translation.

Keywords: *competence-based approach; translation activity; motivation; professional competence; competences; fiction; innovative methods.*

*Одержано редакцією 13.10.2019
Прийнято до публікації 30.10.2019*